

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження Федорової Інни Валеріївни на тему: «Проблема самовдосконалення людини в епоху глобальних трансформацій», подане на здобуття ступеню доктора філософії за спеціальністю 033 Філософія до захисту у разовій спеціалізованій вченій раді Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Актуальність теми дослідження. Тема дисертації “Проблема самовдосконалення людини в епоху глобальних трансформацій” є важливою та своєчасною з огляду на соціокультурні, технологічні й глобальні зміни, що відбуваються у XXI столітті. Такі трансформації як глобалізація, цифровізація, екологічний дискурс, світоглядні та соціокультурні культурні зміни, породжують нові виклики для особистості, її самоідентичності, духовного й морального розвитку. Сучасне суспільство все більше опиняється в стані динамічної переорієнтації системи координат з неперервною зміною смислових та ціннісних меж. В цих умовах, питання самовдосконалення набувають все більшої запитаності як в індивідуальному, так й загально-соціальному вимірі. Доба Метамодерну, що характеризується перманентним станом непередбаченості та невизначеності вимагає від людини активізації внутрішнього потенціалу та його залучення на шляху досконалості, ідеалом якої в XXI столітті виявляється Людина-Цілісна в синергійному збиранні нової якості свідомості.

Виходячи з вищенаведеного, вибір теми дослідження Інни Федорової виявляється актуальним відповідно внутрішнім запитам людини одиничної та загальним тенденціям розвитку людства на шляху еволюції. Запитаним сучасністю є погляд на самовдосконалення людини з позиції трансформаційних процесів свідомості, що набуває цілісного здійснення на всіх рівнях антропобуття. Підсилення актуальності теми дослідження відбувається в контексті сучасних драматичних подій в Україні під час тривалої російсько-української війни, що виступає тригером пошуку нових смислових вимірів в цілісному здійсненні потенціалу української ідентичності. Отже, проблема самовдосконалення людини постає перед науковцем в полівекторних викликах сучасності, що вимагає новітніх

дослідницьких підходів та цілісної методології полідисциплінарного вивчення питання, синтезуючого практично всі напрямки сучасної гуманітаристики, об'єднуючим модусом яких виступає антропологічна площина. Відповідно вищезначеної антропологічної акцентуації до уваги дослідниці взято соціокультурні особливості сучасності, в складний для України період її історії.

Отже, дослідницька акцентуація роботи чітко окреслила проблему самовдосконалення людини та її визначальний модус трансформації в холономному векторі осмислення, що відображає аксіологічні орієнтири соціокультурної перспективи здійснення людської природи.

Відповідно визначені мета дисертації «дослідити самовдосконалення людини як загальнолюдську проблему виживання в епоху глобальних трансформацій», що чітко окреслює проблемне поле дослідження, презентуючи «феномен самовдосконалення людини» в ракурсі глобальних трансформацій – як об'єкт та «особливості і значення самовдосконалення людини» в контексті сучасної гуманітаристиці в якості предмету дослідження. Для досягнення мети роботи обрані релевантні дослідницькі завдання, що слушно відображають логіку здійснення роботи.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і позицій автора оцінюється позитивно, виходячи з наступних положень:

- Чітка архітектоніка викладення матеріалів дослідження та логічна послідовність вирішення проблемних питань обраної тематики з узагальненнями за кожним розділом та загальним висновком, у відповідності поставленої мети та завдань дослідження кінцевим результатам роботи;

- Значна кількість опрацьованих філософських праць, як зарубіжних так й українських дослідників щодо питання самовдосконалення, процесів трансформації в соціальному та особистісному вимірі, а також сучасний аналіз холістичної парадигми в її сциєнтиському та методологічному вимірах, що складає концептуальне підґрунтя для змістовного розгортання власного дослідження;

- Релевантний вибір методів та принципів дослідження, які відповідають проблемному полю та соціокультурному контексту роботи, а саме: виправдане

поєднання дослідницьких принципів філософії некласичного періоду, таких як герменевтичність, інтерпретативність, суб'єктивність з загально науковими методами системного аналізу. Специфіка тематики обумовила й гармонійне поєднання дослідницьких методів історії філософії, соціальної філософії, філософської антропології, що сприяють формуванню об'єктивних висновків підрозділів та розділів. Повнота та міждисциплінарність застосування методологічного апарату, широкого кола ідей, концепцій, теорій західних та вітчизняних вчених підтверджує узгодженість розділів та викладених постулатів, спостережень і пропозицій автора. Послідовність логіки викладу, когерентність проблематизованих питань дає можливість вважати висновки та узагальнення, наведені в роботі, достатньо обґрунтованими та фаховими.

Змістовна послідовність чотирьох розділів роботи доцільно здійснюється від загальних методологічних настанов, через філософське осмислення проблеми самовдосконалення в східному світоглядному просторі та генезі обраної тематики в європейському контексті Античності та Середньовіччя, логічно рухаючись крізь концептуальне поле філософії Модерну, Постмодерну й Метамодерну. В якості інтегративного поля східно-західного філософування представлено специфічність висвітлення проблеми самовдосконалення в українському дискурсі.

У першому розділі роботи обґрунтовано холістичну парадигму як методологічну основу дослідження та розглянуто її принципи і методи. Досліджено методи цілісного пізнання, включно з загальнонауковими (міждисциплінарний аналіз, крос-культурний аналіз, рефлексивний аналіз, дедукція, моделювання) та суто холістичними методами (багатовимірна діалектика, інтуїція, емпатія, саморефлексія, інтелектуальна симпатія).

Другий розділ присвячено вивченню образу досконалої людини в індійській та китайській філософських традиціях. Автор доводить, що східна філософія самовдосконалення вирізняється глибинністю, метафізичністю та гармонійністю. Глибинність проявляється у зосередженні на внутрішньому світі та пізнанні істинного «Я». Метафізичність презентується через розуміння космічності людини та її взаємодії з усім Всесвітом. Гармонійність полягає у здатності синхронізувати

діяльність з природними та соціальними процесами. Відзначено, що досягнення мети самовдосконалення передбачає практичні дії – фізичні, психічні та ментальні зусилля, а кінцевою метою є свобода, осяяння та просвітлення.

У третьому розділі розглянуто античну антропологію та вплив християнства на формування образу досконалої людини у європейській культурі. Автор визначає три основні напрямки античної філософії: лінію Піфагора–Платона, лінію Аристотеля та лінію Левкіппа–Демокріта, що відрізнялися розумінням природи людини, методів та цілей її вдосконалення. Висвітлено трансформації соціального ідеалу: від монаха-аскета, який прагнув духовного вдосконалення через відчуження від світу, до освіченого мирянина епохи Реформації, раціонального та відповідального у суспільному житті. Автор зазначає, що розвиток капіталізму сформував образ економічної людини, а згодом – Homo consumer (людина – споживач).

Четвертий розділ присвячено аналізу змін у європейській свідомості в добу Модерну, Постмодерну та перспектив Метамодерну. Авторка виявляє, що принципи, за якими ідеал перетворював дійсність, у Модерні були частково забуті, що спричинило песимістичний погляд на досконалість людини у Постмодерні, який концентрується на виживанні та комфорті, реалізуючи себе як Human-mopus (людина функційна). У Метамодерні спостерігається трансформація соціального ідеалу: від людини-функції до потенційної постлюдини трансгуманістів, а також розвитку нового типу гармонійної, духовної людини через підвищення рівня свідомості та самовдосконалення.

Автор аналізує та критикує концепцію трансгуманізму, зазначаючи її антигуманістичний характер, прагне радикальної модернізації біосистеми людини і обмежує можливості масової свідомості. Водночас підкреслюється значення трансперсональної психології, філософії традиції та холістичної педагогіки для формування цілісної, гармонійної особистості.

Важливим аспектом роботи є дослідження української філософсько-етичної думки. Автор відзначає специфіку української традиції: антропоцентризм, відсутність утилітаризму, чуттєво-образний стиль мислення, кордоцентричність.

Показано внесок Григорія Сковороди та Памфіла Юркевича у розвиток «філософії серця», що виходить за межі національної культури і має загальнолюдське значення. Разом з тим зазначено, що подальший розвиток цього напрямку обмежувався історичними викликами, зокрема визвольною боротьбою та тоталітарними режимами.

Наукова новизна одержаних результатів.

Результати дослідження проблеми самовдосконалення людини в умовах глобальних трансформацій в роботі Інни Федорової представляють значущий дослідницький інтерес та містять рівень наукової новизни, яка полягає в обґрунтуванні ідеалу досконалої людини в складних умовах сучасних соціокультурних зрушень, що відрізняється системністю викладу матеріалу, поєднанням історико-філософського, культурфілософського та сучасного соціо-культурного контекстів. Відповідно висновкам роботи та їх послідовним обґрунтуванням, зазначу, науково цінні аспекти новизни дослідження:

Вперше здійснено комплексний історико-філософський аналіз трансформації образу досконалої людини у світовій та українській культурі від Античності до Метамодерну. Використано комплексний підхід до осмислення проблеми самовдосконалення через холістичну парадигму, яка набула системного обґрунтування та шляхів її застосування відносно духовно-ціннісної суб'єктивності. Сформовано методологічну базу для холістичного аналізу проблеми самовдосконалення людини у сучасних соціокультурних умовах;

Інтегративний аналіз західної та східної філософських традицій в дискурсивному полі проблеми досконалості. Компаративістський підхід вивчення двох векторів східної (споглядальної) та західної (дієвої) світоглядної настанови, представлений в роботі, сприяв формуванню перспективного бачення холономного образу досконалості в ХХІ столітті;

Висвітлення трансформацій європейської антропології та соціальних ідеалів, як точок біфуркаційних розворотів на шляху запитаної досконалості та шляхів здійснення її ідеалу через ракурс самовдосконалення на суб'єктивному рівні в специфічному світоглядному просторі Метамодерну;

Критичний аналіз сучасних моральних і духовних викликів, у тому числі пов'язаних із трансгуманістичними тенденціями та виявлення небезпеки втрати людини через активізацію трангуманістичних перспектив. Окреслено контраст між технократичним (трансгуманістичним) і духовним підходами до самовдосконалення, обґрунтовано пріоритет розвитку свідомості та духовного потенціалу;

Експлікація особливостей української філософії моралі та її потенціалу для формування гармонійної особистості, як факторів відновлення цілісної людини через специфічну рису української філософської думки – кордоцентризм.

Повнота викладення наукових положень, висновків та рекомендацій дисертації в опублікованих працях. Основні положення та висновки дослідження викладені у 20 публікаціях автора українською та англійською мовами, з них 5 статей в наукових фахових виданнях України за спеціальністю 033 Філософія, 1 – у науковому зарубіжному виданні та 14 публікацій апробаційного характеру.

Дискусійні положення та зауваження щодо дисертаційної роботи:

1. В роботі представлений ретельний аналіз образу досконалості в античній та середньовічній філософії, що безумовно, надає ґрунтовну основу історико-філософського підходу до означеного феномену. При цьому, широка база постмодерних філософських запитів щодо сутності людини отримала недостатньої уваги дослідниці. Тоді як поліконцептуальність Постмодерну виступає когнітивним інструментарієм (до прикладу деконструкція Жака Дерріда, ризома Жіля Дельоза та Фелікса Гватарі) здійснення постмодерного погляду на загально-людські цінності й ідеали, що переживають свою трансформацію в новій якості метамодерного симбіозу, як модуси холономного усвідомлення природи самовдосконалення людини.

2. В дослідженні методологічно не розділяються поняття «модерн» - «модернізм», «метамодерн» - «метамодернізм», що використовуються в тексті роботи в синонімічному значенні. Тоді як у культур-філософській традиції поняття

Модерн та Метамодерн означають світоглядну парадигму культурної доби: Модерн – Новий час XVII – XIX ст., Метамодерн – культурна доба сучасності. А терміни «модернізм» та «метамодернізм» визначають естетичний рух, або художньо-мистецький прояв особливостей певної культурної доби. Враховуючи, що в англійських дослідженнях використовується тільки поняття метамодернізм (eng. - *Metamodernism*), робота потребує уточнення різночитань понять «Модерн» - «модернізм», «Метамодерн» - «метамодернізм» зі змістовним обґрунтуванням та концептуальним розведенням їх в категоріальному використанні в тексті роботи.

3. Поза увагою автора залишилась така специфічна світоглядна риса Метамодерну як «атопічність» - що сприяє здійсненню трансформаційного зламу в розумінні необумовленої сутності людини, як шляху самотрансформації в сучасному світі.

4. Аналіз українського контенту проблеми самовдосконалення обмежено поглядами Григорія Сковороди та Памфіла Юркевича, творчість яких, безумовно є базовим підґрунтям української філософської думки та її специфічних рис, таких як кордоцентризм, суб'єктивізм, ірраціоналізм. При цьому українська філософська антропологія та історія філософії XX століття продовжила дослідження феномену людини та її духовного потенціалу досконалості. В цьому зв'язку, звертання до ідей українських філософів, таких як Віталій Табачковський, Ада Бичко, Ігор Бичко, Борис Кримський, які тільки згадуються в першому розділі роботи, наповнило би дослідження глибинними конструктами відновлення концепту Людини–Цілісної, як образу самовдосконалення в сучасному світі.

Висловлені зауваження мають характер уточнень і рекомендацій та не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, яка має потужний потенціал для подальшого наукового розвитку.

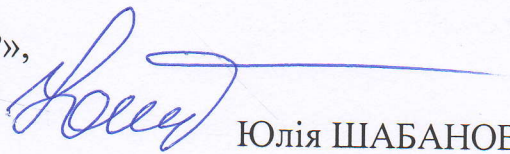
В цілому, дисертація Федорової Інни Валеріївни на тему: «Проблема самовдосконалення людини в епоху глобальних трансформацій» є завершеною науковою роботою, що демонструє фаховий рівень науково-академічного викладу,

логічної послідовності та філософського інтегративного потенціалу. За структурою, змістом, загальним обсягом розділів, висновків, опрацьованих джерел та кількістю опублікованих робіт за темою, дисертація відповідає вимогам, що висуваються до присудження ступеня доктора філософії. Порухень академічної доброчесності у публікаціях та тексті дисертації Федорової І.В. не виявлено.

Отже, дисертаційна робота Федорової Інни Валеріївни на тему: «Проблема самовдосконалення людини в епоху глобальних трансформацій», є завершеною самостійною кваліфікаційною науковою працею, що відповідає усім вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України із змінами № 507 від 03.05.2024, а її авторка – Федорова Інна Валеріївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 Філософія.

Офіційний опонент:

професор кафедри міждисциплінарних досліджень,
директор Науково-дослідницького центру
«Інституту світової культури»
КЗВО «Дніпровська академія музики» ДОР»,
Заслужений працівник освіти України,
доктор філософських наук, професор

Юлія ШАБАНОВА

Підпис підтверджую,

проректор з наукової, методичної,
творчої та міжнародної діяльності
КЗВО «Дніпровська академія музики» ДОР»,
доктор мистецтвознавства, професор

Валерій ГРОМЧЕНКО